

Lysenko V., Lysenko O. Peculiarities of Operatively-wanted Search of Persons who are Hiding from Bodies of Pre-trial Investigation and Court

The article analyzes procedural and organizational measures, which are aimed to establish the specific location of the wanted persons. Each year law enforcement agencies (The National Police of Ukraine, State Fiscal Service of Ukraine, Security Service of Ukraine) are searching for more than 30 000 persons. After the beginning of Anti-Terroristic Operation in Eastern Ukraine, the number of persons who are suspected of committing terrorist crimes or crimes against national security and are wanted by the police has increased significantly.

One of the causes of such significant increase in the number of fugitives is the failure of Ukrainian courts to choose proper preventive measures that correspond with the severity of the crime. For example, the court instead of detention has chosen house arrest as a preventive measure to D. Sadovnyk who is suspected of mass murder of 39 people during EuroMaidan protests. After that he successfully run away to Autonomous Republic of Crimea – a territory that was annexed by the Russian Federation and now is not controlled by the Ukrainian government.

Another reason of overall increase in the number of wanted individuals is a deterioration of work performance by operational and investigative units of The National Police of Ukraine. The investigators are busy; they spend most of their time investigating crimes while paying little attention to another part of their responsibilities - locating persons who are in hiding.

According to current Ukrainian legislation operational units within a pre-trial investigation of specific criminal proceedings could undertake special actions for search of persons on behalf of the investigator. While the Prosecutor, within his competence, also has the right to give instructions about carrying out operational search actions.

Operational units receive information on fugitives, from a variety of sources: a survey of individuals that are relatives, friends, acquaintances, colleagues at work, interrogations of persons who may have information about the persons and other investigative (search) actions, covert investigative. (detective) actions and confidential cooperation, analysis of open information sources that don't require special court permission, information by other state bodies such as State migration service of Ukraine, State Border Service of Ukraine, Ministry of Justice of Ukraine, etc.

Key words: search for the suspect (accused), the grounds for the search for persons hiding from pre-trial investigation and court, organization of the search for the suspect (accused), shortcomings of the organization of the search for persons, operational-search software of the identity of the wanted persons.

УДК 343.31

**Я. О. Морозова,
М. В. Стащак**

**ГЕНЕЗИС ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ
ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTI**

У статті зроблено спробу здійснити генезис організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості та визначити перспективні шляхи її подолання на кожному історичному етапі. Для цього проаналізовано фахову юридичну та історичну літературу, нормативно-правові акти та емпіричний матеріал. У результаті проведеного дослідження констатовано, що, по-перше, організована злочинність загальнокримінальної спрямованості з'явилася ще за часів Київської Русі. По-друге,

ураховуючи історичні, соціальні, економічні та політичні події, організована злочинність загальнокримінальної спрямованості поступово розвивалась, виробляла злочинні традиції, механізми та принципи, що й продовжується до сьогодні. По-третє, починаючи з кінця ХХ ст. вказаний вид злочинності поступово набув загрозливих форм у вигляді транснаціональної злочинності.

Ключові слова: *організована злочинність, загальнокримінальна спрямованість, протидія, генезис.*

Постановка проблеми. На сьогодні організована злочинність, зокрема загальнокримінальної спрямованості, є одним із основних факторів дестабілізації суспільно-економічного, політичного життя держави, яка перешкоджає здійсненню соціально-економічного розвитку, а також становить загрозу демократії та стабільності загалом. Водночас організована злочинність не тільки породжує кількісне зростання злочинності в цілому, а й надає їй якісно нові характеристики. Отже, протидія організованій злочинності, особливо загальнокримінальної спрямованості, є загальнонаціональною проблемою, що має глобальний характер. Безсумнівно, що передусім завдання протидії вказаному виду злочинності покладено на органи правопорядку, зокрема підрозділи Національної поліції України. Ураховуючи зазначене, доцільно розглянути, на нашу думку, історичний аспект появи організованої злочинності, зокрема загальнокримінальної спрямованості, та визначити перспективні шляхи її подолання на кожному історичному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців у сфері ОРД різні аспекти протидії організованій злочинності досліджували такі вчені, як: О.М. Бандурка, С.М. Гусаров, В. Д. Гвоздецький, О.Г. Кальман, М.В. Корнієнко, О.М. Литвинов, Є.К. Марчук, В.Т. Нор, Р.Л. Степанюк, М.В. Стацак, О.Ю. Шостко та інші. Сучасна теорія оперативно-розшукової діяльності містить чимало цікавих та ґрунтовних праць, присвячених окресленій тематиці, авторами яких є: Л.Ф. Гула, В.І. Василичук, О.Ф. Долженков, А.М. Кислий, О.І. Козаченко, В.В. Лисенко, Д.Й. Никифорчук, В.Д. Пчолкін, В.В. Шендрик, О.М. Юрченко, О.О. Юхно та інші. Проте, аналізуючи праці згаданих учених, можна дійти висновку, що генезис організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості поки що не досить досліджений.

Формування цілей. Метою статті є здійснення генезису появи організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості та виокремлення перспективних шляхів протидії їй.

Виклад основного матеріалу. Питання, пов'язані із визначенням історії розвитку організованої злочинності, почали розглядатися з початку ХХ сторіччя. Проте, на нашу думку, це є не зовсім правильним, оскільки початок існування організованого (згуртованого) злочинного середовища, відповідно до аналізу історико-правової літератури, свідчить про його зародження ще за часів Київської Русі.

Так, у «Руській Правді» були окремі норми, що передбачали рівну відповідальність кількох осіб за спільне вчинення злочинів. Аналіз цих норм

свідчить про те, що особа притягалася до кримінальної відповідальності за групове виконання суспільно небезпечного діяння незалежно від можливості покарання інших учасників злочинної дії. Зауважимо, що відповідно до положень «Руської Правди» лише за вчинення деяких майнових злочинів передбачалося покарання за групове вчинення. Спільне виконання інших суспільно небезпечних діянь (до прикладу, убивств, звалтувань тощо) не визначалось як обтяжуюча обставина. Особи в цих випадках несли відповідальність так само, як і за одноосібно скоєний злочин кожним з них [1]. Тобто, перший етап формування сучасної організованої злочинності припадає на XII ст. та триває до середини XV ст.

У середині XV ст. в Російській імперії відбувалася масова експропріація землі в селян та, як наслідок, швидка націоналізація створила передумови для первинного капіталістичного накопичення з одночасним виникненням бажання в окремих груп населення здобути такі збагачення не зовсім чесним способом. Тобто, на нашу думку, другий історичний етап появи та функціонування організованої злочинності розпочинається в останній третині XV ст. - перших десятиліттях XVI ст. До речі, наведений умовивід підтверджують перші роботи дослідників історії щодо становлення та розвитку злочинних організацій [2, с. 276].

Зокрема, починаючи з вказаного періоду, притаманними рисами кримінальної обстановки в Російській імперії стають хабарництво, зловживання службовим становищем, порушення закону посадовими особами, тобто з'являються інструменти для діяльності організованої злочинності. Незважаючи на те, що державна політика спрямовується на протидію вказаним явищам (зокрема, указ Петра I від 23 серпня 1713 року тощо), однак з'являються безліч аферистів, які успішно використовують таку діяльність для усунення «конкурентів» та створення благополучного підґрунтя для створення перших злочинних груп та організацій. Звичайно, говорити про злочинні групи чи організації в звичному розумінні поки не доводиться, але ставлення чиновників, владних структур, уряду до різного роду «винагород» левною групою осіб дають змогу констатувати появу в той час перших злочинних утворень.

Зауважимо, що в XVII ст. на розвиток законодавства про злочинну групу вплинуло Соборне укладення 1649 року, яке було першим в історії Росії систематизованим законом. На відміну від попередніх джерел права, воно містило багато норм, що встановлювали відповідальність за спільне вчинення злочину. У ньому вперше можна виділити форми та види спільної злочинної діяльності [2, с. 289].

За положеннями Соборного укладення 1649 р. закріплювався принцип рівної відповідальності всіх суб'єктів такої діяльності - від тих, які безпосередньо вчинювали злочин, до тих, які знали про це, проте не повідомили до відповідних органів. Так, зарубіжні вчені, які вивчали злочинний світ Царської Росії, зазначають, що до XVIII ст. траплялися цілі селища злодіїв і розбійників. Таке становище було характерно для будь-якого більш-менш обжитого місця. Також до цього ж періоду відноситься поява традицій і «законів» злочинного світу, серед яких деякі збереглися й до нашого часу, зокрема:

а) внесення певних сум грошей при вступі до «злочинського братства», що необхідні для підтримки членів групи;
б) проведення обрядів посвячення;
в) наділення прізвиськами;
г) звернення на жаргоні – «фені» (таємною мовою офенею – мандрівних торговців-коробейників) тощо [3, с. 76].

У кінці XIX - початку XX століття були закладені основи того, що пізніше стало «законом» у злочинному середовищі. Зокрема, з'являється кримінальна ієрархія в такому вигляді:

1) бродяги-жебраки. Розрив з родиною, суспільством стає критерієм, за яким визначається належність до клану (братства, корпорації) злочинців. Потрапляючи до рук поліції (пізніше – міліції), на запитання про анкетні дані вони давали «класичну» відповідь – «не пам'ятаю». Ця категорія злочинців виконувала свого роду ідеологічну функцію. Вважалося, що справжній злочинець може вести тільки такий, кочовий, спосіб життя, без будинку, родини, не співпрацюючи з державою і в жодному разі не працюючи. Волоцюги ніколи не були найбільш успішними злочинцями, проте завжди користувалися повагою «колег», а найбільш авторитетні називалися «Іванами»;

2) до другої групи злочинців входили ті, які займалися пограбуваннями, вбивствами та були найменш шанованими в злочинному світі. Принагідно зазначимо, що на згаданому проміжку історичного розвитку вчинення вбивства в злочинному світі не заохочувалося;

3) третя група була найчисленнішою серед професійних злочинців. Так, у ній налічувалося близько 30 спеціальностей. Найбільш високо в ієрархії стояли ті, хто вчиняв злочини, пов'язані з «технічними навичками», зокрема кишенькові крадіжки. Одних тільки спеціалізацій кишенькових злочинців (за місцем скоєння крадіжок: транспорт, вулиця, базар; за обраними кишнями: бічна, внутрішня, задня) налічувалося десятки. Кишенькові злодії, які здійснювали «гастролі» до інших держав («марвіхери»), вважалися елітою цієї спеціальності. Високим статусом у злочинному світі володіли «ведмежатники» і «сніфери» – зломщики (перші зламували або підривали, другі підбирали коди і ключі). Продовжували вдосконалювати своє ремесло конокради. Проте ця група злодіїв завжди вважалася нездолоною. Ймовірно, це пов'язано з жорстокими розправами над конокрадами в разі їх закримінації, оскільки кінь був одним з головних і дорогих «сільськогосподарських знарядь». Крім того, конокрадіство завжди вважалося «циганською спеціальністю». Цигани – це етнічна група, відокремлена від інших соціальних спільнот власними нормами, цінностями, потребами, культурою, мовою. З одного боку, ці причини формували вкрай негативне ставлення до циган-злочинців. З іншого – у суспільстві поширена думка, що цигани взагалі всі злочинці (злодії, шахраї тощо). Далі йшли всі інші «злочинські спеціальності».

Шахраї і фальшивомонетники належали до інтелектуальної еліти, «інтелігенції» злочинного світу. Шахрайські операції з векселями, акціями та іншими цінними паперами, спрямовані на ошукання держави, а іноді й

приватних осіб, вимагали чіткого планування та віртуозного виконання. Шахраї займалися підбрюшкою дорогоцінного каміння («фармазонщики»), здійснювали обман на розміні («мінйали»), а також існували шлюбні аферисти, лжеблагодійники тощо. Особливим мистецтвом було фальшивомонетництво. «Базманщики» нерідко були талановитими художниками граверами. До того ж, щоб займатися цим промислом, потрібно було мати чималу мужність – покарання за підбрюжку грошей завжди були одними з найжорстокіших [3, с. 76-78].

Окремо зауважимо, що саме для цього історичного етапу формування організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості характерна поява такого явища, як «обов'язкова наявність судимостей». Як слушно зазначає А. І. Гуров, тодішня пенітенціарна система вже з XIX століття стає «університетом» злочинного світу. Ієрархія ув'язнених багато в чому відповідала їх «злочинський» спеціальності на волі, проте в місцях позбавлення волі значним авторитетом користувалися злочинці, які мали фізичну силу. Уміння відстояти себе, дати рішучу відсіч стало критерієм, за яким оцінювалась істинність авторитету, здобутого на волі [4].

На початку XX століття в Росії вже сформувалися центри злочинності. Насамперед це великі міста: Санкт-Петербург, Москва, Київ, Одеса, Ростов-на-Дону. Зокрема, у Санкт-Петербурзі на початку XX століття були дуже розвинені вулична злочинність, проституція, адже як столиця держави місто було привабливе для всіх видів шахраїв. Одеса як портове місто стало «Меккою» контрабандистів, злодіїв, нальотчиків. Ростов-на-Дону, який знаходився в центрі «козацьких» земель, був привабливий для злочинців-утікачів та селян, що зумовило відверту насильницьку спрямованість злочинів. Тоді ж з'являється приказка «Ростов - тато, Одеса - мама», що знову ж таки відповідає ідеології організованого злочинного середовища [5].

Беручи до уваги вищезазначене, дослідник у галузі організованої злочинності О.Є. Калпінська визначила практичні «досягнення» організованої злочинності в Росії до 1917 року, а саме:

- поява ієрархічності, що відображається у певній системі злочинних спеціальностей;
- вироблення механізмів (частково стихійних), що захищали злочинний світ від вторгнення: зберігання традицій, охорона інформації, система стигматизації, спеціальний сленг. Стигматизація професійних злочинців здійснювалася за допомогою татування. Усі «наколки» є функціональними, оскільки в них зашифрована інформація про статті й терміни судимостей, про психологічні нахили та схильність володаря, зрештою – про його сексуальну орієнтацію;
- підвищення професійного рівня з огляду на «вузьку» спеціалізацію і традиції [5].

Із розпадом Царської Росії, тобто в 1917 році, закінчується другий історичний етап формування організованої злочинності.

Що ж до третього історичного етапу формування сучасної організованої злочинності, то його потрібно розглядати не лише в розрізі

процесів, що відбувалися на території колишнього Радянського Союзу, але й інших країн світу.

Як зазначає В.С. Овчинський, революція 1917 року й подальші події докорінно змінили ситуацію в злочинному світі колишньої Царської Росії. У перші післяреволюційні роки багато професійних злочинців було випущено на волю, деякі з них навіть прийшли на службу в органи ЧК і міліції. Так були порушені вікові злодійські закони. Одночасно в організовані банди об'єднувалися колишні співробітники жандармерії, офіцери розгромленої білої армії.

Хрущовська «відлига», лібералізація кримінального покарання, спроби перших економічних реформ стимулювали кримінальний світ змінити свою спрямованість. «Стара» професійна злочинність, яка формувалась із банд карних злочинців, набула в нових соціальних умовах абсолютно інший якісний стан, дуже подібний до аналогічного явища в розвинених західних країнах: з'явилася мережева структура організації, за якої став можливий і навіть неминучий розподіл сфер і територій між групами; відбулося зрощення злочинців загальнокримінального профілю з розкрадачами, а вже їх – з представниками державного апарату [6].

До середини 80-х років ХХ ст. у суспільстві існували високоорганізовані антисоціальні сили: корумпована частина партійно-державної бюрократії та мафіозні структури. Саме вони скористалися утворенням при зламі адміністративних структур вакуумом, активно ламаючи їх і збагачуючись в умовах хаосу. До рук злочинців потрапив величезний стартовий капітал у результаті антиалкогольної кампанії, яка не тільки спричинила дефіцит держбюджету, а й сприяла виникненню нових стійких мафіозних структур, швидкому нарощуванню тіньового капіталу [6].

Отже, третій історичний етап розвитку сучасної організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості тривав з 1917 року до 1991 року. Головними ознаками цього етапу є: формування перших стійких злочинних груп та організацій, вчинення ними великої кількості злочинів, існування протягом значного періоду часу, залучення до свого середовища корумпованих владних представників і співробітників правоохоронних органів. Таким чином, протягом тривалого часу з 1917 р. до 1991 р. повністю відбувалася трансформація від окремих проявів організованості вчинення злочинів до сучасного вигляду організованих груп та організацій.

Останній етап формування сучасної організованої злочинності розпочинається в 1991 році й триває до нині. Він характеризується, по-перше, виходом організованих груп та організацій на міжнародний рівень, по-друге, залученням на постійній основі до складу організованих груп та організацій представників усіх гілок влади; по-третє, охопленням організованою злочинністю всіх проявів злочинного середовища (від кишенькових крадіжок до незаконної трансплантації органів).

Висновки. Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що, по-перше, організована злочинність загальнокримінальної спрямованості з'явилася ще за часів Київської Русі. По-друге, ураховуючи історичні, соціальні,

економічні та політичні події, організована злочинність загальнокримінальної спрямованості поступово розвивалась, виробляла злочинні традиції, механізми та принципи. Цей процес продовжується й до нині. По-третє, починаючи з кінця ХХ ст. вказаний вид злочинності поступово набув загрозливих форм у вигляді транснаціональної злочинності.

Використані джерела:

1. Русская Правда [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/RUSSKAYA_PRAVDA.html
2. Кудрявцев В. Н. Криминология : учебник / В. Н. Кудрявцев, В. Е. Эминов. – М.: Юристъ, 1997. – 512 с.
3. Кудрявцев В. Н. Истоки и развитие организованной преступности в России : монография / В. Н. Кудрявцев, В. Е. Эминова. – М.: НОРМА, 2002. – 171 с.
4. Гуров А. И. Профессиональная преступность. Прошлое и современность : монография / А. И. Гуров. – М.: Юридическая литература, 1990. – 442 с.
5. Калпинская О. Е. Особенности возникновения и развития организованной преступности в дореволюционной России [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-vozniknoveniya-i-razvitiya-organizovannoy-prestupnosti-v-dorevolutsionnoy-rossii>
6. Овчинский В. С. Российская организованная преступность (мафия) как форма социальной организации жизни [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2010/3/Ovchinsky/>.

Стаття надійшла до редколегії 26.09.2017

Морозова Я. А., Стащак Н. В. Генезис организованной преступности общеуголовной направленности

Авторами делается попытка исследовать генезис организованной преступности общей криминальной направленности, рассмотреть и определить перспективные пути ее преодоления на каждом историческом этапе. С этой целью анализируется профессиональная юридическая и историческая литература, нормативно-правовые акты и эмпирический материал. В результате проведенного исследования констатируется, что, во-первых, организованная преступность общеуголовной направленности появилась еще во времена Киевской Руси. Во-вторых, учитывая исторические, социальные, экономические и политические события, организованная преступность общеуголовной направленности постепенно развивалась, создавала преступные традиции, механизмы и принципы, что продолжается по сегодняшний день. В-третьих, начиная с конца ХХ в. указанный вид преступности постепенно принял угрожающие формы в виде транснациональной преступности.

Ключевые слова: *организованная преступность, общеуголовная направленность, противодействие, генезис.*

Morozova Ya., Stashchak M. Genesis of Organized Crime of General Criminal Nature

The authors attempts to investigate the genesis of organized crime in general, criminal orientation to consider and identify prospective ways to overcome it at every historical stage. For this purpose, specialized legal and historical literature, legal acts

and empirical material are analyzed. Thus, it is determined that the emergence and development of organized crime as a specialized type of human activity can be divided into 4 stages, in particular:

- the first stage of the formation of modern organized crime falls on the XII century and lasts until the middle of the fifteenth century;
- the second historical stage of the formation of organized crime with the collapse of Tsarist Russia begins with the middle of the XV century. and lasts until 1917;
- the third historical stage of the development of modern organized crime of a general-law orientation lasts from 1917 to 1991, until the proclamation of the sovereignty of our state;
- the fourth stage of the formation of modern organized crime begins in 1991 and continues to the present.

The indicated stages are analyzed in detail, the features characterizing the organized crime of general criminal orientation on each of them are determined, the main features of such unlawful activity are determined

It is noted that some of the old traditions of members of criminal gangs have survived until now, in particular:

- a) making certain amounts of money when joining the "thieves brotherhood", which are necessary to support the group members;
- b) the ordination of consecration;
- c) giving nicknames;
- d) applying to the slang - "Feni" (the secret language of the offspring - stray merchants-carriers), and others.

As a result of the research, it is stated that, firstly, the organized crime of general-law orientation appeared during the times of Kievan Rus. Secondly, taking into account historical, social, economic and political events, organized crime of general-interest orientation gradually developed, producing criminal traditions, mechanisms and principles that continue to this day. Thirdly, since the end of the twentieth century. this type of crime has gradually adopted threatening forms in the form of transnational crime.

Key words: *organized crime, common-law orientation, counteraction, genesis.*

УДК 343.985

О. І. Ревенко

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СУДОВО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ ВУГІЛЛЯ

У статті наведено поняття судово-екологічної експертизи та окреслено її сутність. Розглянуто основні завдання, предмет та об'єкти судово-екологічної експертизи при організації досудового розслідування незаконного видобування вугілля. Сформульовано рекомендації щодо призначення судово-екологічної експертизи під час розслідування цього різновиду злочинів. Приділено увагу перевірці та оцінці висновку експерта-еколога уповноваженими особами.

Ключові слова: *судовий експерт, судово-екологічна експертиза, висновок експерта, докази, незаконне видобування вугілля, досудове розслідування.*

Постановка проблеми. На сьогодні охорона довкілля є однією з найактуальніших функцій нашої держави. Вона реалізується за допомогою